

ಡಾ. ಎಸ್.ಎಂ ಹಿರೇಮಠ ಅವರ ನಿಜಶರಣ ನಾಟಕ : ಒಂದು ಅವಲೋಕನ

—ಡಾ. ವಿವೇಕಾನಂದ ಸಜ್ಜನ
ಕನ್ನಡ ಸಹಾಯಕ
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ, ಭಾಷೆ ಹಾಗೂ
ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಭಾಗ,
ಅಲಯನ್ಸ್‌ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ,
ಆನೇಕಲ್, ಬೆಂಗಳೂರು
೫೬೨೧೦೬

ಇಮೇಲ್: Vivekanand.sajjan@alliance.edu.in

“ಕಾವ್ಯೇಷು ನಾಟಕಂ ರಮ್ಯಂ” ಎಂಬುದು ಕಾಳಿದಾಸನ ಅಭಿಜ್ಞಾನ ಶಾಕುಂತಲ ನಾಟಕದ ಕುರಿತಾಗಿ ಮೀಮಾಂಸಕನೊಬ್ಬನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನಾಟಕವು ರಮ್ಯವಾದುದು ಎಂಬ ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ನಾಟಕ ಪ್ರಕಾರಕ್ಕೆ ಇರುವ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯತೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತದೆ. ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಪಠ್ಯವಾಗಿಯೂ, ರಂಗ ಪ್ರಯೋಗವಾಗಿ ಎರಡೂ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಹೃದಯರನ್ನು ತಲುಪಬಲ್ಲ “ನಾಟಕ” ಪ್ರಕಾರಕ್ಕೆ ತನ್ನದೇ ಆದ ಮಹತ್ವವಿದೆ.

“ನಾಟ್ಯಂ ಭಿನ್ನರುಚೀರ್ಜನಸ್ಯ ಬಹುದಾಪ್ಯೇಕಮಂ ಸಮಾರಾಧನಂ||” (ಮಾಳವಿಕಾಗ್ನಿ ಮಿತ್ರ)

ನಾಟಕವು ವಿಭಿನ್ನ ರುಚಿಯುಳ್ಳ ಎಲ್ಲ ಜನರಿಗೂ ತೃಪ್ತಿಯನ್ನು ಒದಗಿಸುವ ಅನನ್ಯ ಸಂತರ್ಪಣೆ ಎಂಬ ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಮನೋರಂಜನೆಯ ಸಾಮಗ್ರಿಯಾಗಿ ನಾಟಕವನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಿ ರಸ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಯೇ ಅದರ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ದೇಶ ಎಂಬ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ನಾಟಕದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೆ.

ಭರತನ “ನಾಟ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ”ದಲ್ಲಿ “ನಾಟಕವು ಮನೋರಂಜನೆಯ ಸಾಮಗ್ರಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಅದು ಜೀವನ ಮೌಲ್ಯಗಳು ಹಾಗೂ ಹಿತೋಪದೇಶಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವಂಥದ್ದು” ಎಂದು ಉಕ್ತವಾಗಿರುವ ಮಾತು ನಾಟಕಗಳ ಸಾಮಾಜಿಕ ಆಯಾಮವನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತದೆ.

ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದ ವಚನ ಚಳುವಳಿಯ ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ಆಧರಿಸಿದ ತನ್ನ ಸಾಮಾಜಿಕ ಆಯಾಮಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಅಂಶಗಳಿಂದಾಗಿ ಎಸ್.ಎಂ ಹಿರೇಮಠ ಅವರ “ನಿಜಶರಣ” ನಾಟಕ ಓದುಗರ ಗಮನ ಸೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಬಸವಣ್ಣನ ಮುಂದಾಳತ್ವದಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾದ ಈ ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಕಾಯಕಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮನ್ನು ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಶರಣರು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ವಚನಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ತಮ್ಮ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಮುಕ್ತವಾಗಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸಿದರು.

ಬಸವಣ್ಣ, ಅಲ್ಲಮ, ಅಂಬಿಗರ ಚೌಡಯ್ಯ, ಸಿದ್ಧರಾಮ, ಅಕ್ಕ ಮಹಾದೇವಿ ಮೊದಲಾದ ವಚನಕಾರರು ತಮ್ಮ ವಚನಗಳ ಮೂಲಕ ಶತಮಾನಗಳಿಂದ ಸಮಾಜವನ್ನು ಬಾಧಿಸುತ್ತಿದ್ದ ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ಕಲ್ಪನೆ, ಕರ್ಮ-ಪುನರ್ಜನ್ಮ, ವರ್ಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಶಕುನ-ಅಪಶಕುನಗಳು ಸೇರಿದಂತೆ ಈ ಬಗೆಯ ಕಂದಾಚಾರಗಳಿಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ವೈಚಾರಿಕ ಪರ್ಯಾಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಡುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ವಚನಗಳ ಮೂಲಕ ಮಾಡಿರುವುದನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ವಚನ ಚಳುವಳಿಯ ಕಾಲಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಈ ಎಲ್ಲ ವೈಚಾರಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಂದಾಗಿ ವಚನೋತ್ತರ ಕಾಲಘಟ್ಟದ ಅನೇಕ ಕವಿಗಳು, ವಿದ್ವಜ್ಜನರು ಸ್ಫೂರ್ತಿಗೊಂಡು ಹಲವು ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚನೆ ಮಾಡಿರುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಹರಿಹರ, ಭೀಮಕವಿಯನ್ನೊಳಗೊಂಡಂತೆ ಹಲವು ಕವಿಗಳ ಕಥನಗಳು ಮಧ್ಯಕಾಲೀನ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕಾಲಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ರಚನೆಯಾದವು. ಈ ಬಗೆಯ ಕೃತಿಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಆಧುನಿಕ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಲಂಕೇಶರ ಸಂಕ್ರಾಂತಿ, ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಕಂಬಾರರ ಶಿವರಾತ್ರಿ, ಎಚ್.ಎಸ್ ಶಿವಪ್ರಕಾಶರ ಮಹಾಚೈತ್ರ ನಾಟಕಗಳು, ವಚನಕಾರರ ಸಂವಾದ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಭುಶಂಕರ ಅವರ “ಬೆರಗು” ಕೃತಿಗಳು ವಚನಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನಾಧರಿಸಿವೆ. ಇದೇ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಖರ ವಚನಕಾರನಾದ ಅಂಬಿಗರ ಚೌಡಯ್ಯನ ವಚನಗಳು ಹಾಗೂ ಆತನ ಜೀವನವನ್ನಾಧರಿಸಿ ಎಸ್. ಎಂ ಹಿರೇಮಠ ಅವರು “ನಿಜಶರಣ” ಎಂಬ ನಾಟಕವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸಂವಾದದ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಆತನ ವಚನಗಳೇ ಬಳಕೆಯಾಗಿದ್ದು ಕೃತಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟಿವೆ ಎಂದರೆ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಯಾಗಲಾರದು.

ಅಂಬಿಗರ ಚೌಡಯ್ಯನು ಓರ್ವ ಪ್ರಖರ ವಿಚಾರವಾದಿಯು, ಸ್ವತಂತ್ರ ಚಿಂತಕನೂ ಆಗಿದ್ದು, ಆ ಎಲ್ಲ ಸಂಗತಿಗಳು ಆತನ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿತವಾಗಿವೆ. ಬಸವಣ್ಣ, ಅಲ್ಲಮ, ಸಿದ್ಧರಾಮ, ಮೊದಲಾದ ವಚನಕಾರರು ತಮ್ಮ ಇಷ್ಟದೈವವನ್ನು ಅಂಕಿತವಾಗಿ ಇರಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಅಂಬಿಗರ ಚೌಡಯ್ಯ ತನ್ನ ಹೆಸರನ್ನೇ ಅಂಕಿತವಾಗಿರಿಸಿಕೊಂಡದ್ದು ಆತನ ಅನನ್ಯತೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತದೆ. ನಾಟಕದ ಅರಂಭದಲ್ಲಿಯೇ ಈ ವಿಷಯ ಓದುಗರ ಗಮನವನ್ನು ಸೆಳೆಯುತ್ತದೆ.

“ತಾನು ತಾನಾಗಬೇಕೆ ಹೊರತು ಬೇರೆ ಯಾರಂತೆಯೂ ಆಗಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ, ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಮರೆತು ಲಿಂಗ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇನೆಂಬುದು ಅಜ್ಞಾನ” ಎಂಬುದು ಅಂಬಿಗರ ಚೌಡಯ್ಯನ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ನಿಲುವು.

ತಾನು ತಾನಾಗಬೇಕೆಂಬ ಅಂಬಿಗರ ಚೌಡಯ್ಯನ ವೈಯಕ್ತಿಕವಾದದ ನೆಲೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಅಲ್ಲಮ ಮತ್ತು ಸಿದ್ಧರಾಮ ಇಬ್ಬರೂ ಸಮ್ಮತಿಸುತ್ತಾರೆ. “ನಾ ದೇವನಲ್ಲದೆ ನೀ ದೇವನೆ?” ಎಂಬ ಅಲ್ಲಮ ಪ್ರಭುವಿನ ವಚನವು ಸಹ ಇದನ್ನು ಪುಷ್ಟೀಕರಿಸುತ್ತದೆ.

“ನಿಜಶರಣ” ನಾಟಕವು ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಪಠ್ಯವಾಗಿ ಮಹತ್ವದ್ದಾಗಿರುವುದಲ್ಲದೆ, ರಂಗ ಪ್ರಯೋಗದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಮಹತ್ವದ್ದಾಗಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ನಾಟಕದುದ್ದಕ್ಕೂ ವಚನಕಾರರ ಸಂವಾದದ ಮೂಲಕ ಕಥಾನಕವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಡುತ್ತ ಹೋಗಿದ್ದರೂ ರಂಗ ಪ್ರಯೋಗಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಹಿನ್ನೆಲೆಯ “ಧ್ವನಿ”ಯ ಮೂಲಕ ಮಹತ್ವದ ಆಶಯದ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಅಂಶ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ.

“ವಿಶ್ವದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ನಮೂದಿಸಲೇಬೇಕಾದ ಪುಟವೆಂದರೆ ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದ ಬಸವಾದಿ ಶಿವಶರಣರ ಕ್ರಾಂತಿ” ಎಂದು ಧ್ವನಿಯ ಮೂಲಕ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಅಂಬಿಗರ ಚೌಡಯ್ಯನ ವಚನಗಳು ಇತರೆ ಶರಣರೊಂದಿಗೆ ಸಂವಾದ ನಡೆಸುವಾಗ ಆಯಾ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ರಚಿತವಾದವುಗಳಾಗಿವೆ ಎಂಬುದು ಪ್ರಸ್ತುತ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾದ ಸಂಗತಿಗಳ ಮೂಲಕ ವೇದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾವೇರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಚೌಡದಾನಪುರದವನಾದ ಅಂಬಿಗರ ಚೌಡಯ್ಯ ವಚನ ಚಳುವಳಿಯಿಂದ ಪ್ರೇರಿತನಾದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹಾಗೂ ಇತರರಿಗೆ ತನ್ಮೂಲಕ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯನ್ನು ಒಂದು ವಚನದ ಮೂಲಕ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಗಾಳಿಯ ಬಂದಲ್ಲಿ ತೂರಿಕೊಳ್ಳಿರಯ್ಯ

ಗಾಳಿ ಎಂಬುದು ನಿನ್ನಾಧೀನವಲ್ಲವಯ್ಯ

ಶಿವಶರಣೆಂಬುದೊಂದು ಗಾಳಿಯ ಹಡೆದಲಿ

ತೂರಿಕೊಳ್ಳೆಂದಾತ ಅಂಬಿಗರ ಚೌಡಯ್ಯ

ವಚನ ಚಳುವಳಿಯಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತನಾದ ಆತ ಶಿವಶರಣರ ಸಾಂಗತ್ಯದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಪ್ರಸ್ತುತ ವಚನದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಧರ್ಮ-ದೈವದ ಕುರಿತು ಪ್ರಸ್ತುತ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಗಂಭೀರವಾಗಿ ವೈಚಾರಿಕ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಚರ್ಚೆಗಳಾಗುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಶಿವದೇವನು ಅಂಬಿಗರ ಚೌಡಯ್ಯನ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಅರಿತು ಮಠಕ್ಕೆ ಆಹ್ವಾನಿಸುವ ಸಂಗತಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ.

“ಧರ್ಮ”ದ ಚರ್ಚೆಯ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಹಾಗೂ ರಂಗಪ್ರಯೋಗದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ತೋರುವಂತೆ ಮಠದ ದೃಶ್ಯವನ್ನು ತರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ.

ಯಾವುದೇ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಹಾಗೂ ವಿಚಾರಗಳ ಮೌಲ್ಯಮಾಪನವು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಆತನ ಕುರಿತು ಇರುವ ಅಭಿಪ್ರಾಯದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ವಿವಿಧ ಪಾತ್ರಗಳ ಮೂಲಕ ಅಂಬಿಗರ ಚೌಡಯ್ಯನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಚಿತ್ರಣ ಮಾಡುವ ನೆಲೆ ಪ್ರಸ್ತುತ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ.

ಶಿವದೇವನ ಶಿಷ್ಯರು ಚೌಡಯ್ಯನ ಕುರಿತು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸುತ್ತ “ಅವನು ‘ಕಾಯಕ’ ‘ಕಾಯಕ’ ಅಂತ ಬಡ ಬಡಸ್ತಾನ” ಎಂದು ಟೀಕೆ ಮಾಡುವರಾದರೂ ಇದರ ಮೂಲಕ ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ಚೌಡಯ್ಯನ ಕಾಯಕ ನಿಷ್ಠೆ ವೇದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಶಿವದೇವ ಹಾಗೂ ಶಿಷ್ಯರ ಮಧ್ಯದ ಸಂವಾದದಲ್ಲಿ ಚೌಡಯ್ಯನ ಸಿಟ್ಟಿನ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಾದಾಗ “ಚೌಡಯ್ಯನ ಸಿಟ್ಟು ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಬೆಂಕಿ ಹಚ್ಚುವುದಲ್ಲ, ಅದರ ಒಳಗಿರುವ ಕೆಡುಕಿನ ಕಸವನ್ನೆಲ್ಲ ಸುಟ್ಟು ಹಾಕುವುದು” ಎಂದು ಶಿವದೇವ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾನೆ. ಇದರಿಂದ ನೇರ, ನಿಷ್ಠುರವಾದಿಯಾದ ಚೌಡಯ್ಯನ ಸಮಾಜಮುಖಿ ಚಿಂತನೆ ವೇದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಬೀರ, ಭೈರವ, ಧೂಳಿ ಮೊದಲಾದ ದೇವರ ಆರಾಧನೆಯನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದಾಗ ಶಿವದೇವ- “ಇವೆಲ್ಲ ಮನುಷ್ಯ ಸ್ವಾರ್ಥದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದವುಗಳು, ಅವರ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಬದುಕಿದವುಗಳು” ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಈ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಂಬಿಗರ ಚೌಡಯ್ಯ ಕಿರುಕುಳ ದೈವಗಳನ್ನು ತನ್ನದೇ ಆದ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಕೊರಳಿಗೆ ಕವಡೆಗಳ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ನಾಯಿಯಂತೆ ಬೊಗಳುವುದು ಧರ್ಮವೇ?

ಬೇವಿನ ಉಡುಗೆಯ ಉಟ್ಟು ಹಡಲಿಗೆಯ ಹೊತ್ತು ಉಧೋ ಉಧೋ ಎಂದು ಕುಣಿಯುವುದು ಧರ್ಮವೇ? ಎಂಬ ವಿಚಾರಗಳ ಮೂಲಕ ಮುಗ್ಧ ಜನರ ಶೋಷಣೆಗೆ ದಾರಿಯಾಗಿದ್ದ ಕಿರುಕುಳ ದೈವಗಳ ಆರಾಧನೆ ಹಾಗೂ ಮೌಢ್ಯಾಚರಣೆಗಳನ್ನು ಚೌಡಯ್ಯ ಪ್ರಬಲವಾಗಿ ವಿರೋಧಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಬಸವಣ್ಣನು ಸಹ ಈ ಬಗೆಯ ಕಿರುಕುಳ ದೈವಗಳನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಆತನ ವಚನದ ಮೂಲಕ ಅರಿಯಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಮಡಕೆ ದೈವ ಮೊರದೈವ ಬೀದಿಯ ಕಲ್ಲು ದೈವ

ಬಿಲ್ಲನಾರಿ ದೈವ ಕಾಣೆರೊ ದೈವ ದೈವವೆಂದು ಕಾಲಿಡಲಿಂಬಿಲ್ಲ

ದೈವನೊಬ್ಬನೆ ಕೂಡಲಸಂಗಮದೇವಾ.

ಪ್ರಸ್ತುತ ವಚನದ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಅಂಬಿಗರ ಚೌಡಯ್ಯನ ವಿಚಾರಗಳು ನೆನಪಿಗೆ ತರುತ್ತವೆ.

ಪ್ರಸ್ತುತ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ವಚನ ಚಳುವಳಿಯ ಸಂದರ್ಭದ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಸ್ವರೂಪ ಹಾಗೂ ಉದ್ದೇಶಗಳ ಕುರಿತು ಶರಣರ ಮಧ್ಯೆ ನಡೆದ ಚರ್ಚೆ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದ್ದು, ಅಂದಿನ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತದೆ.

ಬಸವಣ್ಣನು “ಕಲ್ಯಾಣ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಉದ್ದೇಶವೇ ಜಾತಿಯ ನಿರ್ಮೂಲನೆ, ಸಮಾನತೆಯ ಸಮಾಜದ ನಿರ್ಮಾಣ, ದಯವೆಂಬ ಧರ್ಮದ ಸ್ಥಾಪನೆ, ಸಕಲ ಜೀವಾತ್ಮರಿಗೆ ಲೇಸನ್ನು ಬಯಸುವುದು” ಎಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ಹೊದಿಕೆಯೆ, ಎಲ್ಲರೂ ಹಾಸು ನೆಲವೆ ಎಂಬ ನಾಟಕದಲ್ಲಿನ ರೂಪಕದ ಮೂಲಕ ವಚನ ಚಳುವಳಿಯ ಸಮಾನತೆಯ ಆಶಯ ವೇದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ವಚನ ಚಳುವಳಿಯ ಸಂದರ್ಭದ ಅನುಭವ ಮಂಟಪವು ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವದ ಆಯಾಮಗಳಿಂದ ಕೂಡಿತ್ತು ಎಂಬುದನ್ನು ಅಂದು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರು ಅನುಭವ ಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ವಿಚಾರವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವ ಹಾಗೂ ಪ್ರಶ್ನಿಸುವ ನೆಲೆಯಿಂದ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಅಂಬಿಗರ ಚೌಡಯ್ಯ ತನ್ನ ಪತ್ನಿ ಪುಣ್ಯವಂತೆಯನ್ನು ಅನುಭಾವ ಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ಚರ್ಚೆಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುವ ಸಂಗತಿ ಗಮನಾರ್ಹವಾದುದು. ಚೌಡಯ್ಯ ದಾಸೋಹ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ರಚಿಸಿದ ವಚನವನ್ನು ಹಾಡುತ್ತ ಪುಣ್ಯವತಿ ಅದರ ಲೋಪವನ್ನು ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸುವ ನೆಲೆ ವಿಶೇಷವಾದುದು.

“ಶಿವ ಭಕ್ತರ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಒರಳಕ್ಕಿಯನಾಯ್ದು ತಂದು

ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಬೋನವ ಮಾಡಿ ಜಂಗಮಕ್ಕೆ ನೀಡಿ

ಒಕ್ಕುದ ಕೊಂಡವ ಪೋಪನೈ ಕೈಲಾಸಕ್ಕೆ”

ಎಂಬ ವಚನದಲ್ಲಿ ಅಂಬಿಗರ ಚೌಡಯ್ಯ “ಕೈಲಾಸ”ದ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಮಾಡಿದ್ದನ್ನು ಪುಣ್ಯವಂತೆ ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಚೌಡಯ್ಯ “ಪೂರ್ವಾಶ್ರಮದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಇನ್ನೂ ಬಿಡಿಸಿಕೊಂಡಿಲ್ಲ ಎಂದು ಅದರಿಂದ ಹೊರಬರಬೇಕಾಗಿದೆ” ಎಂದು ಮುಕ್ತ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಹೇಳುವುದು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದ್ದು, ಅಂದಿನ ವಿಚಾರ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವವಾದಿ ನಿಲುವುಗಳಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದೆ.

“ದೇವಾಲಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ”ಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಚೌಡಯ್ಯ ಹಾಗೂ ಜಗನ್ನಾಥ ಭಟ್ಟರ ಮಧ್ಯೆ ನಡುವೆ ನಡೆಯುವ ವಾಗ್ವಾದಗಳು ಕೃತಿಯ ನಾಟಕೀಯತೆಗೆ ಪೂರಕವಾಗಿವೆ.

ದೇವಾಲಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಜನರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಗಿತ್ತು. ಅಲ್ಲದೇ ದೇವಾಲಯಗಳು ತಳ ಸಮುದಾಯದ ಜನರಿಗೆ ಪ್ರವೇಶವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿ ತಾರತಮ್ಯದ ಹಾಗೂ ಶೋಷಣೆಯ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಅವುಗಳು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಜನರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಗಿ ಜನರ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿಯುಂಟು ಮಾಡಿದ್ದವು. ಅದಕ್ಕೆ “ಇಷ್ಟಲಿಂಗ”ದ ಮೂಲಕ ಪರ್ಯಾಯ ನೆಲೆಯನ್ನು ಅಂಬಿಗರ ಚೌಡಯ್ಯ ಕಟ್ಟಿಕೊಟ್ಟನು.

ಕಟ್ಟಿದ ಲಿಂಗವ ಕಿರಿದು ಮಾಡಿ

ಬೆಟ್ಟದ ಲಿಂಗವ ಹಿರಿದು ಮಾಡುವ ಪರಿಯ ನೋಡಾ

ಇಂತಪ್ಪ ಲೊಟ್ಟಿ ಮೂಳರ ಕಂಡಡೆ

ಎಡಗಾಲ ಪಾದರಕ್ಷೆಯಿಂದ ಲಟಲಟನೆ

ಹೊಡೆಯಂದಾತ ಅಂಬಿಗರ ಚೌಡಯ್ಯ

ಪ್ರಸ್ತುತ ವಚನದ ಮೂಲಕ ಸ್ಥಾವರ ದೈವಾರಾಧನೆಯ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದಾನೆ ಚೌಡಯ್ಯ.

ವರ್ಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ತಾನು ಮೇಲು ಎಂಬ ಭಾವದಲ್ಲಿ ಕುಲದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಜಗನ್ನಾಥ ಭಟ್ಟನು ಮಾಡಿದ ಟೀಕೆಗೆ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯಾಗಿ ಚೌಡಯ್ಯ “ಮನುಷ್ಯ ಮನುಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಭೇದವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದವರು ಮನುಷ್ಯರೇ ಅಲ್ಲ, ಅವರು ನಿಜವಾದ ಕುಲಗೇಡಿಗಳು-ಅಧರ್ಮಾಧರ್ಮರು” ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. ವರ್ಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಮೇಲು ಕೀಳಿನ ಭಾವಕ್ಕೆ ಕಟುವಾದ ಟೀಕೆಯಾಗಿ ಚೌಡಯ್ಯನ ವಿಚಾರ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ.

ಅಂಬಿಗರ ಚೌಡಯ್ಯನ ಕುರಿತಾದ ಸಂಗತಿಗಳಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಬಸವಣ್ಣನ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ವಚನ ಚಳುವಳಿಯ ಅನೇಕ ಅಂಶಗಳನ್ನು ನಿಜಶರಣ ನಾಟಕವು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ವಚನ ಚಳುವಳಿಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿದ್ದ ಹಲವು ಶರಣರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ಪ್ರಸ್ತುತ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಒಡಮೂಡಿವೆ.

ನಾಗಿದೇವನು ತಾನು ಬಸವಣ್ಣನ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ಸಂಬೋಳಿ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿರುವ ಸಂಗತಿ ಹಾಗೂ ಬಸವಣ್ಣನ ಸಮಾನತೆಯ ಆಶಯಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತ ಹಳ್ಳ, ಕೊಳ್ಳಗಳನ್ನೇ ಒಳಗೊಳ್ಳುವ ಸಮುದ್ರದಂತಹ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಬಸವಣ್ಣನದು ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುವುದರಿಂದ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಮನೆ ಮಾಡಿದ್ದ ಮೇಲು ಕೀಳು ಭಾವಗಳನ್ನು ತೊಡೆದು ಹಾಕಿ ಸಮಾನತೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಬಸವಣ್ಣನು ಸಂಘಟಿಸಿದ ಹೋರಾಟದ ಸ್ವರೂಪದ ಅರಿವು ಆಗುತ್ತದೆ.

ಹಣಮಂತ ಎಂಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಬಸವಣ್ಣನ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿ ಕಿರುಕುಳ ದೈವಗಳ ಆರಾಧನೆಯನ್ನು, ಮೌಢ್ಯಾಚರಣೆಗಳನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿರುವುದನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಚೌಡಯ್ಯನ ವಿಚಾರಕ್ಕಾಗಿ ಕಾಯುತ್ತಿದ್ದ ಶರಣ ಸಮೂಹದವರು ಆತನು ಮೌಢ್ಯಗಳನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿದ್ದರ ಕುರಿತು ತನ್ನ ವಚನದ ಮೂಲಕ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಭವಿತನಕ್ಕೆ ಹೇಸಿ ಭಕ್ತನಾದ ಬಳಿಕ

ಕೊರಳಿಗೆ ಕವಡೆಯ ಕಟ್ಟಿ

ನಾಯಾಗಿ ಬೊಗಳುವುದು ಅದಾವ ವಿಚಾರವಯ್ಯ?

ಭವಿತನಕ್ಕೆ ಹೇಸಿ ಭಕ್ತನಾದ ಬಳಿಕ

ಬೇವಿನುಡುಗೆಯನುಟ್ಟು ಹಡಲಿಗೆಯ ಹೊತ್ತು “ಉಧೋ ಉಧೋ”

ಎಂಬುದು ಅದಾವ ವಿಚಾರವಯ್ಯಾ?.....

ಎಂಬ ಮೊದಲಾದ ನಿದರ್ಶನಗಳೊಂದಿಗೆ ಅಂಬಿಗರ ಚೌಡಯ್ಯ ಮೌಢ್ಯವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ, ಅದಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಜೀವಿಸಬೇಕಾದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಾನೆ.

“ನಿಜಶರಣ” ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಚೌಡಯ್ಯನು ಹೇಳುವ ಅನೇಕ ವಿಚಾರಗಳು ಸಾರ್ವಕಾಲಿಕ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮೌಲ್ಯದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿವೆ ಎಂಬುದು ಗಮನಾರ್ಹ ಸಂಗತಿ.

“ಅನುಭಾವದಲ್ಲಿ ಹಿರಿದು ಕಿರಿದು ಎಂಬುದಿಲ್ಲ – ಜಾತಿಯಿಂದ ಹೊಲೆತನ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಅವನು ಬದುಕುವ ರೀತಿಯಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಹೊಲಸುತನ ನಂಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.” ಎಂದು ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿರುವ ಚೌಡಯ್ಯನ ವಿಚಾರ ಮನುಷ್ಯನ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ವಿಚಾರದ ಜೊತೆ ಆಚಾರ ಪಾಲನೆಯ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ರಾಘವಾಂಕನ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ಮುನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಕಂಡು ಬರುವ “ಮುನಿಗೆ ಹೊಲೆಯಾವುದತಿ ಕೋಪ ಬದ್ಧ ದ್ವೇಷ ಅನಿಮಿತ್ತ ವೈರ” ಎಂಬ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರ ಕಾವ್ಯದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ನೆನಪಿಸುತ್ತದೆ. ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಮುನಿಯಾದವನಲ್ಲಿ ಕೋಪ, ದ್ವೇಷ, ಕಾರಣವಿಲ್ಲದ ವೈರತ್ವಗಳು ಹೊಲೆತನಕ್ಕೆ ಎಡೆ ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತವೆ ಎಂಬ ಭಾವವಿದೆ. ಅದೇ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಂಬಿಗರ ಚೌಡಯ್ಯನು ಮನುಷ್ಯನ ಜಾತಿ ಆಧಾರಿತ ಏಣಿ ಶ್ರೇಣಿಯನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆಯುತ್ತಾರೆ.

ವಚನ ಚಳುವಳಿಯ ಕುರಿತು ಅಂಬಿಗರ ಚೌಡಯ್ಯ –“ಇದೊಂದು ತಳ ವರ್ಗದ ಕ್ರಾಂತಿ. ಇಲ್ಲಿ ಹಿಂಸೆಯಿಲ್ಲ. ಅಹಿಂಸೆಯಿದೆ..ಇಲ್ಲಿ ಹೋರಾಟವಿಲ್ಲ, ತನ್ನ ತಾನೇ ಒಳಗು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಪರಿವರ್ತನೆಯಾಗುವ ಮಾನಸಿಕ ಹೋರಾಟವಿದೆ” ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುವುದರ ಜೊತೆಗೆ “ಹೊಲೆತನ” ಎಂಬುದು ಮನುಷ್ಯನ ಹುಟ್ಟಿನಿಂದ ಬರದೆ ಆತನ ವರ್ತನೆಯ ಮೂಲಕ ನಿರ್ಧಾರಿತವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ತತ್ವವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಡುತ್ತಾನೆ.

ತಾಯಿಗೆ ಬೈಯುವುದು, ತಂದೆಗೆ ಎದುರುತ್ತರ ಕೊಡುವ, ಕೊಡುವ ದಾನಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡ ಬರುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳು ಹೊಲೆತನಕ್ಕೆ ನಿರ್ದೇಶನಗಳಾಗಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ ಎಂದು ಚೌಡಯ್ಯ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನ ಸದ್ವರ್ತನೆಯ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಸಾರಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.

“ನಿಜಶರಣ” ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣಭಟ್ಟ, ಕುಸ್ಮಾಂಡ ಪಂಡಿತ, ವಾಮಣ್ಣ ಭಟ್ಟ ಮೊದಲಾದವರು ಪುರೋಹಿತಾಹಿ ಪ್ರಜ್ಞೆಯ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳಾಗಿ ತಮ್ಮನ್ನು ‘ಭೂದೇವರು’ ಎಂದು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಅಂಬಿಗರಿಗೆ ಹೆದರಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ.

“ದೇವಾ: ಪರೋಕ್ಷ ದೇವಾ: ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ದೇವಾ: ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಃ” (ವಿಷ್ಣು ಧರ್ಮ ಸ್ತೋತ್ರ)

ಈ ರೀತಿಯ ಅನೇಕ ಸಂಗತಿಗಳ ಮೂಲಕ ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿ ವರ್ಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಹೇರಲ್ಪಟ್ಟ ವೈದಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯೋಕ್ತ ಸಂಗತಿಗಳಿಗೆ ವಚನ ಕಾಲಘಟ್ಟ ಅವುಗಳಿಗೆ ಸಶಕ್ತವಾಗಿ ಮುಖಾಮುಖಿಯಾದ ಬಗೆಯನ್ನು ನಾಟಕ ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತಾ ಸಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಾಚೀನ ವರ್ಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿದ್ದ ತಳಸಮುದಾಯದವರಿಗೆ ಹಾಗೂ ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ಅವಕಾಶಗಳು ತೀರಾ ಕ್ಷಚಿತ್ತಾಗಿದ್ದವೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟ. ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಈ ಸಂಗತಿಗಳಿಗೆ ಹೇಗೆ ಮುಖಾಮುಖಿಯಾಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಅಂಬಿಗರ ಚೌಡಯ್ಯನ ಮಾತುಗಳ ಮೂಲಕ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಕೊಡಲಾಗಿದೆ.

“ಬಸವಣ್ಣ ನಾಲಿಗೆ ಇಲ್ಲದವರಿಗೆ ನಾಲಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವನು, ಕುರುಡರಂತೆ ಬದುಕಿದ್ದ ಅನೇಕರಿಗೆ ಕೋಟಿ ಸೂರ್ಯರ ಬೆಳಕು ಕೊಟ್ಟಿರುವನು” ಎಂಬಂತಹ ಚೌಡಯ್ಯನ ಮಾತುಗಳು ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಕಾಲಘಟ್ಟ ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿ ತಂದ ಗಮನಾರ್ಹ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕವಾಗಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತವೆ. ಜನ ಮೆಚ್ಚುವ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಬದುಕಬಾರದು. ಮನ ಮೆಚ್ಚಿಗಾಗಿ ಬದುಕಬೇಕು. ಅಂತರಂಗ ಶುದ್ಧಿಗೆ ಆದ್ಯತೆ ನೀಡಬೇಕು ಎಂಬುದು ಅಂಬಿಗರ ಚೌಡಯ್ಯನ ಸ್ಪಷ್ಟ ನಿಲುವಾಗಿತ್ತು.

ಉಂಡರೆ ಭೂತನೆಂಬರು
ಉಣದಿದ್ದರೆ ಚಕೋರನೆಂಬರು
ಭೋಗಿಸಿದರೆ ಕಾಮಿಯೆಂಬರು
ಭೋಗಿಸದಿದ್ದರೆ ಮುನ್ನ ಮಾಡಿದ ಕರ್ಮಿಯೆಂಬರು

ಮನುಷ್ಯನು ಮನಃ ಶುದ್ಧಿಗೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯತೆಯನ್ನು ನೀಡಿ ಆತ್ಮ ಸಾಕ್ಷಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ಜೀವಿಸಬೇಕೆಂಬುದು ಚೌಡಯ್ಯನ ಸ್ಪಷ್ಟ ನಿಲುವಾಗಿತ್ತು.

“ಶರಣ ಸತಿ ಲಿಂಗ ಪತಿ” ತತ್ವದ ಕುರಿತು ಚೌಡಯ್ಯ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ ಜಿಜ್ಞಾಸೆ ಹಾಗೂ ಅದಕ್ಕೆ ಬಸವಣ್ಣ ಕೊಟ್ಟ ತಾರ್ಕಿಕ ಉತ್ತರ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಗಮನ ಸೆಳೆಯುವಂತಹ ಅಂಶ.

“ಶರಣನು ಐಕ್ಯ ಸ್ಥಲದಲ್ಲಿ ನೀರು-ನೀರು ಕೂಡಿ ನೀರಾಗುವಂತೆ ಮಹಾಲಿಂಗನೊಡನೆ ಸಮರಸಗೊಂಡು ಮಹಾಲಿಂಗನೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ. ಶರಣನಾದವನಲ್ಲಿ ಸದ್ಗುಣವಂತೆ ಸತಿಯ ಎಲ್ಲ ಲಕ್ಷಣಗಳೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಅವನು ಪರಮ ಸೇವಾಜೀವಿ, ದಾಸೋಹಭಾವಿ, ತ್ಯಾಗಮಯಿ, ಸರ್ವಾರ್ಪಣಕ್ಕೆ ಹಂಬಲಿಸುವ ನೇಮಿ. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಅವನನ್ನು ‘ಸತಿ’ಯೆಂದು ಉಪಮಿಸಿರುವುದು ಎಂಬ ಬಸವಣ್ಣನ ವಿಚಾರ ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣವಾದುದು.

ಅಲ್ಲಮ ಪ್ರಭುವಿನ ವಚನಾಧಾರಿತ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕಲ್ಪನೆ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಗಮನ ಸೆಳೆಯುತ್ತದೆ. “ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮವು ಪೀಠದ ಧರ್ಮವಲ್ಲ, ಆಗಮದ ಧರ್ಮವಲ್ಲ, ಪುರಾಣಗಳ ಧರ್ಮವಲ್ಲ, ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಧರ್ಮವಲ್ಲ, ಇದು ಜೀವನ ಧರ್ಮ, ಜೀವನ ಪ್ರೀತಿಯ ಸಮರಸದ ಧರ್ಮ” ಎಂಬ ಮಾತುಗಳು ವಚನಾಧಾರಿತ ಅಂದಿನ ಪರಿಸರವು ಕಟ್ಟಿಕೊಟ್ಟ ಧರ್ಮದ ಕುರಿತ ವೈಚಾರಿಕ ನಿಲುವನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತವೆ. ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಆಧರಿಸಿದ ಈ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತವಾಗಿ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳ ಪ್ರಸ್ತಾಪಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿತ್ತು ಎಂಬುದು ಗಮನಾರ್ಹ ಸಂಗತಿ.

ಕುಸ್ಮಾಂಡ ಪಂಡಿತನು ಅನುಭಾವ ಮಂಟಪಕ್ಕೆ ಆಗಮಿಸಿ ಇಷ್ಟಲಿಂಗಧಾರಿಯಾದ ದೀಕ್ಷೆ ನೀಡಿದ ಗುರುವಾದವನು ಶಿಷ್ಯರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಉಣ್ಣದೇ ಇರುವ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿ ವಚನ ಚಳುವಳಿಯ ಕ್ರಾಂತಿಯು ದಿಕ್ಕು ತಪ್ಪುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹೇಳಿದಾಗ ಅಲ್ಲಮ, ಅಂಬಿಗರ ಚೌಡಯ್ಯ ಈವರೂ ಒಪ್ಪಿ, ಆ ಕುರಿತು ತಮ್ಮ ವಿಚಾರವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವುದು ಗಮನಾರ್ಹವಾದ ಸಂಗತಿಯಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಮ ಪ್ರಭು “ಯಾವುದೇ ಜಾತಿ, ಮತ, ಪಂಥ, ಪಂಗಡಕ್ಕೆ ಸೇರಿರಲಿ ಅವನು ಇಷ್ಟಲಿಂಗಧಾರಿಯಾದ ಬಳಿಕ ಸದಾಚಾರಕ್ಕೆ ತನ್ನನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಸದಾಚಾರಿ, ಶಿವಾಚಾರಿ, ಲಿಂಗಧಾರಿಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಗುರು ಜಂಗಮರು ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿ ಯಾವುದೇ ಆತಂಕವಿಲ್ಲದೆ ಅರ್ಚನ, ಅರ್ಪಣ ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸಬೇಕು” ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಚೌಡಯ್ಯನು ಸಹ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಈ ಸಂಗತಿಗಳ ಪರಿಷ್ಕರಣೆಗೆ ತನ್ನ ವಚನವೊಂದರಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಕುಲಹೀನ ಶಿಷ್ಯಂಗೆ ಅನುಗ್ರಹವ ಮಾಡಿ

ತಿರುಗಿ ಅವನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಉಣ್ಣಬಾರದೆಂದು

ಅಕ್ಕಿ,ಕಣಕವ ಕೊಂಡು ಹೋಗುವ ಗುರುವಿನ ಕಂಡರೆ

ಕೆಡವಿ ಹಾಕಿ ಮೂಗನೆ ಕೊಯ್ದು

ಇಟ್ಟಂಗಿಯ ಕಲ್ಲಿನಲಿ ತಿಕ್ಕಿ

ಸಾವಿಯ ಹಿಟ್ಟನೆ ತಳೆದು

ಮೇಲೆ ಲಿಂಬಿಯ ಹುಳಿಯನೆ ಹಿಂಡಿ

ಪಡವ ಗಾಳಿಗೆ ಹಿಡಿಯೆಂದಾತ ನಮ್ಮ ಅಂಬಿಗರ ಚೌಡಯ್ಯ

ಪ್ರಸ್ತುತ ವಚನದ ಮೂಲಕ ಜಾತಿ ಭೇದವನ್ನು ಮೀರುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯ ಮೂಲಕ ಸಮಾನತೆಯ ಆಶಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಅಂಬಿಗರ ಚೌಡಯ್ಯ ಸಾರಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.

ಯಾವುದೇ ಧರ್ಮವಾಗಲಿ, ಅದರ ಪದ್ಧತಿಗಳಾಗಲಿ ಕಾಲಘಟ್ಟ ಉರುಳಿದಂತೆ ಜನಪರವಾಗುತ್ತ, ಪರಿಷ್ಕರಣೆಗೊಳ್ಳುತ್ತ ಹೋದಾಗ ತನ್ನ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಸಾಧ್ಯವೇ ಹೊರತು ಅದು ಜಡವಾಗುತ್ತ ಹೋದರೆ ಉಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ವಚನಾಧಾರಿತ ಧರ್ಮ ತನ್ನ ಪರಿಷ್ಕರಣೆಗೆ ಎಡೆಯನ್ನು ಒದಗಿಸಿತ್ತು ಎಂಬುದು ಪ್ರಸ್ತುತ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮವಾದ ಸಂಗತಿಗಳಿಂದ ವೇದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಇಷ್ಟಲಿಂಗ ಕೆಳಗೆ ಬಿದ್ದರೆ ಲಿಂಗಧಾರಿಯಾದವನು ಪ್ರಾಣ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ಅತಿರೇಕದ ವಿಚಾರವನ್ನು ಅಂಬಿಗರ ಚೌಡಯ್ಯ ಆಕ್ಷೇಪಿಸಿದಾಗ ಬಸವಣ್ಣ ಹಾಗೂ ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣ ಇಬ್ಬರೂ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು ಆ ಬಗೆಯ ಆಕ್ಷೇಪ, ಆಕ್ರೋಶಗಳು ಈ ಬಗೆಯ ಕಠಿಣ ನಿಯಮಗಳ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸಹಜವೆಂದು ಮನದಟ್ಟು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಪ್ರಾಣ ತ್ಯಾಗ ಮಾಡುವ ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುವುದು ಮಹತ್ವದ ಸಂಗತಿಯಾಗಿದೆ. ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮವಾಗಿರುವ ಈ ಬಗೆಯ ಸಂಗತಿಗಳು ಸಂದರ್ಭೋಚಿತವಾಗಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪರಿಷ್ಕರಣೆಯ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಸಾರಿ ಹೇಳುತ್ತವೆ.

ಸ್ವತಃ ದೌರ್ಜನ್ಯಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದ ಅಂಬಿಗರ ಚೌಡಯ್ಯನಿಗೆ ತನ್ನಂತೆ ಶೋಷಣೆಗೆ ಒಳಗಾದ ಜನರು ಅದರಿಂದ ಹೊರಬರಬೇಕೆಂಬ ಸ್ಪಷ್ಟ ನಿಲುವು ಇದೆ.

ವಚನ ಚಳುವಳಿಯ ಕಾಲಘಟ್ಟವು ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಒದಗಿಸಿದ ಅವಕಾಶಗಳ ಕುರಿತು ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಚೌಡಯ್ಯನ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಗಂಗಾಂಬಿಕೆ, ನೀಲಾಂಬಿಕೆ, ನಾಗಲಾಂಬಿಕೆಯರ ವಿಚಾರಪೂರ್ಣ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಪ್ರಭುತ್ವ-ಪತಿತ್ವಗಳನ್ನು ಮೀರಿದ ಮಹಾದೇವಿಯಕ್ಕನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಸತ್ಯಕ್ಕೆ ಸೂಳೆ ಸಂಕವ್ವೆ, ಕೊಟ್ಟಣದ ಸೋಮವ್ವ ಮೊದಲಾದವರ ಸಾಧನೆಯ ಕುರಿತಂತೆ ಚೌಡಯ್ಯ ಆಡುವ ಮಾತುಗಳಿಂದ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ವರ್ಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಮಹಿಳಾ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಒಂದು ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಪರ್ಯಾಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಟ್ಟಿತ್ತು ಎಂಬುದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ.

ವರ್ಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಕಟ್ಟು ಪಾಡನ್ನು ಮೀರಿದ ಲಾವಣ್ಯ ಶೀಲವಂತರ ಮದುವೆಯ ಸಂಗತಿ ಸೇರಿದಂತೆ ಚಳುವಳಿಯ ಹಲವು ಪ್ರಗತಿಪರ ಆಯಾಮಗಳು ನಾಟಕದುದ್ದಕ್ಕೂ ಕಾಣಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಗತಿಪರ ಅಂಶಗಳ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಉಂಟಾದ ಸಂಘರ್ಷದ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ ಕೆಲವು ಶರಣರು ಶ್ರೀಶೈಲ, ವಾರಂಗಲ್ ಸೇರಿದಂತೆ ಅನೇಕ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಶರಣ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಪಸರಿಸುತ್ತ ಸಾಗಿದ್ದರ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ತೆಲುಗುನಾಡಿನ ಶರಣ ಸಂಚಾರದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸಿದಾಗ ಈ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿಯೇ ಶರಣರಿಗೆ ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶದ ಸಂಪರ್ಕ ಬಂದು ತೆಲುಗು ಕವಿ ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನಾಥನಿಗೆ ಬಸವಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ವಚನಕಾರರ ಕುರಿತ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಬರೆಯಲು ಪ್ರೇರಣೆ ದೊರೆತಿರುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆಯುವಂತಿಲ್ಲ.

ದೇವಾಲಯಗಳು, ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ಮೇಲ್ವರ್ಗದ ಕೆಲವೇ ಜನರಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿದ್ದು, ತಳ ಸಮುದಾಯಗಳಿಗೆ ಪ್ರವೇಶ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಶೋಷಣೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದ್ದವು. ಈ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಬಸವಣ್ಣನನ್ನೊಳಗೊಂಡಂತೆ ವಚನಕಾರರು ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ದೇಹವೇ ದೇವಾಲಯ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಟ್ಟರು.

ಅಂಬಿಗರ ಚೌಡಯ್ಯನು ಸಹ ಈ ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ಯಾತ್ರೆ ಮಾಡುವ ವಿಚಾರವನ್ನು ತನ್ನ ವಚನದ ಮೂಲಕ ಪ್ರಬಲವಾಗಿ ವಿರೋಧಿಸಿರುವ ಸಂಗತಿ ಪ್ರಸ್ತುತ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿರುವ ಆತನ ವಚನದ ಮೂಲಕ ಅರಿವಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ.

ಕಾಶಿ ಯಾತ್ರೆಗೆ ಹೋದೆನೆಂಬ

ಹೇಸಿಮೂಳರ ಮಾತ ಕೇಳಲಾಗದು

ಕೇದಾರಕ್ಕೆ ಹೋದೆವೆಂಬ

ಹೇಸಿ ಹೀನರ ನುಡಿಯ ಲಾಲಿಸಲಾಗದು ||

ಸೇತುಬಂಧ ರಾಮೇಶ್ವರಕ್ಕೆ ಹೋದೆನೆಂಬ

ಸರ್ವಹೀನರ ಮುಖವ ನೋಡಲಾಗದು

ಪರ್ವತಕ್ಕೆ ಹೋದೆನೆಂಬ

ಪಂಚಮಹಾಪಾತಕರ ಮುಖವ ನೋಡಲಾಗದು

ಪ್ರಸ್ತುತ ವಚನದ ಮೂಲಕ ಅಂಬಿಗರ ಚೌಡಯ್ಯ ದೇವಾಲಯ ಹಾಗೂ ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ಆರಾಧನೆಗೆ ಕಟುವಾಗಿ ಟೀಕಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಅವುಗಳ ನಿರರ್ಥಕತೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅಂತರಂಗ ಶುದ್ಧಿಗೆ ಆದ್ಯತೆಯನ್ನು ನೀಡಿ, ಸದ್ವಿಚಾರಗಳ ಮೂಲಕ ಬದುಕಬೇಕಾದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಒತ್ತಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ತಿಥಿ,ವಾರ, ನಕ್ಷತ್ರಗಳನ್ನು ಎಣಿಸುವ, ಉಪವಾಸ ಮಾಡುವ ವಿಚಾರಧಾರೆಗೆ ಪರ್ಯಾಯವನ್ನು ನೀಡಿರುವ ಚೌಡಯ್ಯ ಕ್ರೋಧ, ಲೋಭ, ಮತ್ಸರಗಳನ್ನು ಮೀರಬೇಕಾದ ಅಗತ್ಯತೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದಾನೆ.

“ಕಲ್ಲ ನಾಗರ ಕಂಡಡೆ ಹಾಲು ಹೊಯ್ಯೆಂಬಳು

ಬದುಕಿದ ನಾಗರ ಕಂಡಡೆ ಕೊಲ್ಲು; ಕೊಲ್ಲೆಂಬಳು

ಉಂಬ ದೇವರು ಬಂದಡೆ ಇಲ್ಲವೆಂದಟ್ಟುವಳು

ಉಣ್ಣದ ಕಲ್ಲು ಪ್ರತಿಮೆಯ ಮುಂದಿಟ್ಟು ಉಣ್ಣೆಂಬಳು”

ಪ್ರಸ್ತುತ ವಚನದ ಮೂಲಕ ಮೂರ್ತಿ ಪೂಜೆ ಹಾಗೂ ಅದರ ಸಂಬಂಧಿತ ಮೌಢ್ಯಾಚರಣೆಗಳನ್ನು ಕಟುವಾಗಿ ವಿಡಂಬಿಸಿರುವ ಚೌಡಯ್ಯ ಜೀವಪರವಾಗಿ ಬದುಕಬೇಕಾದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಡಾ. ಎಸ್. ಎಂ ಹಿರೇಮಠರು ರಚಿಸಿರುವ “ನಿಜಶರಣ” ನಾಟಕದ ಬಂಧವನ್ನು ಒಟ್ಟಾರೆಯಾಗಿ ಅವಲೋಕಿಸಿದಾಗ ವಿಷಯದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಾಳಜಿಯುಳ್ಳ ಆಯಾಮವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ವಿವಿಧ ವಚನಕಾರರ ಸಂಭಾಷಣೆಗಳು, ಸಂದರ್ಭೋಚಿತ ವಚನಗಳ ಬಳಕೆ, ಸಮಕಾಲೀನ ಇತರ ಪಾತ್ರಗಳ ಮಹತ್ವದ ವಿಚಾರಗಳಿಂದ ಗಮನ ಸೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ವಸ್ತುವಿನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ “ನಿಜಶರಣ” ನಾಟಕವು ಅಂಬಿಗರ ಚೌಡಯ್ಯನ ಪಾತ್ರಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಗದೆ ಒಟ್ಟಾರೆಯಾಗಿ ಶರಣ ಚಳುವಳಿಯ ಆಶಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವ ವಚನ ದರ್ಶನದ ಕಾಣ್ಕೆಯನ್ನು ಕಾಣಿಸುವಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿದೆ ಎಂದರೆ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಯಾಗಲಾರದು.